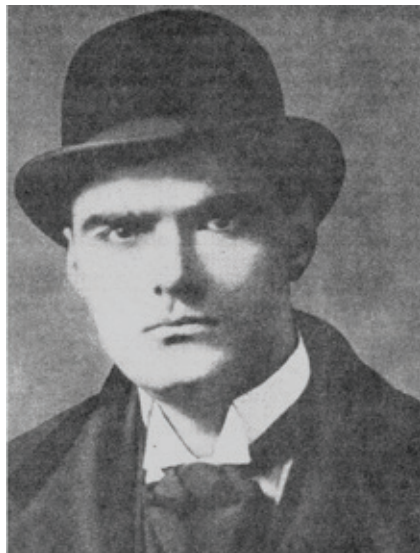

Душан Пајин

ИНТЕРКУЛТУРАЛИЗАМ ДИМИТРИЈА МИТРИНОВИЋА

Уједињење Европе пре Првог светског рата

На основу сачуваних докумената, видимо да се још од пролећа 1914. Димитрије Митриновић стално залагао за европску свест о заједништву. То се уочава у платформи *Аријска Европа* коју је написао у то време. Њене главне идеје су, суштински, најаву онога што ће у разрађенијем облику бити речено и 1931, у платформи групе *Нова Европа*, коју ћемо анализирати касније.

Димитрије Митриновић, 1912.

Наиме, зачеци идеје уједињене Европе јављају се у време Митриновићевог боравка у Минхену, где се повезао са групом европских интелектуалаца који су покушавали да предупреду избијање Првог светског рата, с идејом да окупе европску интелигенцију око циља који су назвали: „Ка будућем човечанству преко аријске Европе”.

Митриновић је у пролеће 1914. израдио платформу, чије су основне идеје следеће:

– Будућност човечанства не може се стварати слепим историјским и судбинским инстинктима, кроз светске ратове који су у припреми на свим странама;

– Истинско решење културних проблема човечанства није могуће док Европа не обустави свој суицид, кроз међусобне борбе и сталну опасност од рата;

– Народи Европе требало би да створе заједничко братство са Западним и Јужним Словенима, као и Русима... с Мађарима, Финцима и Јеврејима;

– Прогресивне институције и покрети у Европи водиће јединству народа, а братство народа створиће просперитет;

– Ново човечанство само ће себе креирати кроз Унију европских република (Mitrović, 1914: 196–202).

Кад је реч о терминима „аријска Европа” и „аријство”, Митриновић их је у периоду 1913–1920. употребљавао као ознаку за оно што је најбоље и најплеменитије у Европи, а не у (каснијем) расистичком значењу.

Митриновић је 19. јула 1914. године отишао у Јену у посету Ериху Гуткинду, с којим је сарађивао тих година. Затим је отпутовао у Берлин и тамо је, крајем јула (после напада Аустроугарске на Србију), схватио да мора да напусти Немачку. То му

је успело, јер му је Гуткиндова мајка дала новац да може да оде возом до Ламанша, а у Велику Британију је ушао који дан пре 4. августа. 1914, када су Британија и Немачка заратиле. У Британији ће остати до своје смрти 1953. године и ту ће наставити да развија свој интеркултурализам и активности у тражењу оптималног решења за човечанство.

Занимљиво је да је током рата такође био активан на том плану. Између осталог, Посланство Србије је Митриновића ангажовало да организује и промовише велику изложбу Ивана Мештровића (1883–1961), која је 1915. одржана у Лондону у угледном здању Музеја Викторије и Алберта. Поред осталог, Митриновић је 5. октобра 1915. одржао предавање о Мештровићу на Универзитету у Лидсу, које је објављено у *Yorkshire Post*-у 6. октобра. Изложба је садржала радове који је требало да буду саставни део будућег споменика – оног који је Мештровић назвао „Видовдански храм”.

Осврт на Први светски рат

Митриновић је после рата успоставио везе с тамошњим активистима и почео да сарађује у недељнику *The New Age* (1920–1921). У својим текстовима, он се више пута освртао на Први светски рат и питања даљих перспектива Европе и света. Ево како гласи једна од његових карактеристичних процена:

*Мојло се ойросіиіи, док је раіи био у шоку, шііо іоједине сііране нису биле у сііању да схваіше њеіово најдубље значење. [...] Само су најоскуднија наіађања била досііујна. Имали смо их у фразама као шііо су „раіи за Слободу, за Демокраііију, за Исііину, за Проірес”. [...] На друіој сіірани имали смо ііврдње оних као шііо је био Лењин, да је шііај раіи био „раіи за кайіііализам” [...], раіи за ііоробљавање маса оној неколицини која конііроліше машину економије. [...] Да ли је Лењину даііо за ііраво? Наш оііовор је да шііо још не знамо! [...] Сііање Евроіе у овом часу једва да ііоказује нешііо друіо до ііоіівргу њеіових најциничнијих наслућивања. Али, шііо још није крај; [...] Евроіа још може да докаже да је била сііасена, а не разорена својим жріівама. (*The New Age*, 23. 9. 1920)*

Овим питањима он се враћао и у каснијим текстовима и прогласима.

Плакаћ за изложбу Мештровићевих гела, 1915.

Европска унија и региони

Уједињење Европе Митриновић није схватао ограничено. За њега је уједињена Европа обухватала Западну Европу, подунавске земље, као и Балкан, заједно с Турском. За то се залагао 1921, али и тридесет година касније, у једном свом предавању из фебруара 1950. Такође, у склопу уједињене Европе – у ширем смислу – видео је и СССР, сматрајући да је прави циљ Лењинове револуције да оствари убрзани развој друштва и еманципацију човека, а не блоковску силу која ће угрожавати Европу или чак спречавати њено уједињење, како се збивало у време Хладног рата („Под Европом подразумевамо Велику Британију и Русију, заједно с континенталном Европом и Балканом” – *The New Age*, 2. 6. 1921). Та замисао је звучала утопијски како 1921, тако и 1950, па чак и 2023. године, али можда за десет година постане реалност.

Митриновић је 1931. иницирао стварање групе *Нова Европа*, која ће, с прекидима, постојати и после Митриновићеве смрти, све до 1957. када је одржан њен последњи састанак. Први председник је био Петрик Гедис (1854–1932), кога је Митриновић упознао још 1915. у кући једне Енглескиње, коју је у то време подучавао српски, јер је хтела да оде у Србију као ратна болничарка (Rigby, 2006: 50). Ригби даље каже да је Митриновић Гедису предложио да буде председник, написао платформу групе и обезбедио полазно чланство. Текст платформе *Инишијација Европе* (1931) не носи Митриновићев потпис, јер је замишљен као платформа целе групе, али садржи многе Митриновићеве идеје, које налазимо у другим његовим текстовима, пре и после тог времена.

Група *Нова Европа*, 1931. (Гедис у средини, Митриновић десно).

У којој мери је ту преовладавала једна реалистична далековидост – видимо и по томе што се говори о проблемима који су и данас актуелни у Европској унији.

Европа је веома комплексна. Њена комплексност – велика разноврсност начина живота које она обухвата – јесте, шакарећи, њена највећа вредност. Они који су суочени с проблемом њене интеграције не смеју бити схематски ушогледи који шеже јединству уштем понашавања свих разлика у оквиру јошове конструкције. Они морају преузети педеште социолога који су показали да је друштво оранско, а не механичко по својој природи. [...]

Федерација Европе не би значила одбацивање легионе аутономије било које нације, још мање њене шериорије, културе, језика или обичаја. Она би, међуштим, значила укидање међусобне аирсије, како војне, шако и економске, од стране нација које се сада грже оадајућих моћи својих засебних суверенишета и урожавају једне груе међусобним заверама. (Mitrovic, 1931)

Ово последње је и једна од кључних тачака – европска заједница се не може састојати од чланица од којих ће неке улазити у заверу с другом чланицом против треће. Нити пак таква (претходна) политика било кога препоручује за европску заједницу.

Заједничка одговорност за свет

1) Из холистичког угла (јединственог човечанства с његовим обједињеним моћима поимања), Митриновић види не само улогу науке, него и политичког ума и воље – као сагледавање одговорности свих за судбину света; у одсуству тога ће све бити препуштено пукој сили, праву јачега, а горући проблеми човечанства биће препуштени слепој судбини.

Уколико нема и не буде свесно схваћена неарбирарна заједничка одговорност за свет – која поједнако почива на свакој раси и нацији, у складу с њеним тењем, ситуацијом и историјом – онда не остаје ништа друго него да се сва тења преузме чистој сили. Онда ће по право (силе) бити оно које ће се усвошавиши, а свака сила да се оштане и доминира поштаће ошавана. (The New Age, 9. септембар 1920).

2) Једино целовит приступ свету омогућује да се његови саставни и конститутивни елементи правилно разумеју.

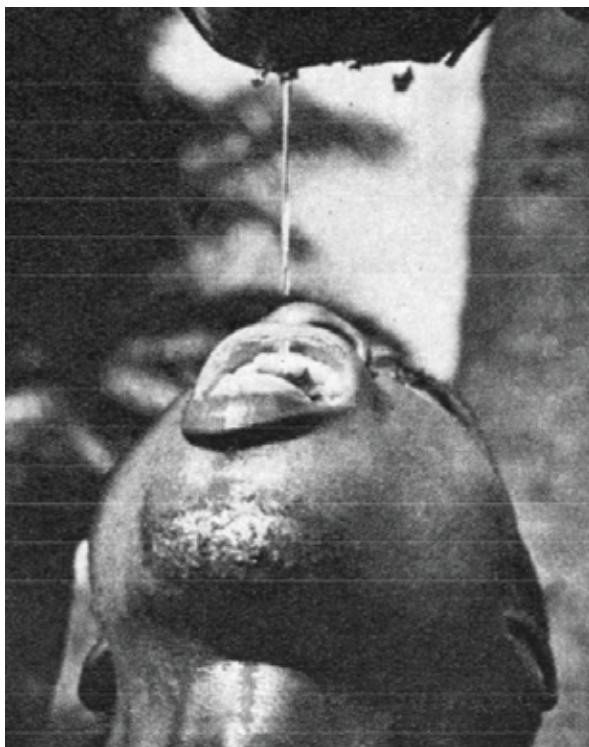
Без љубави према свету и одговорном и дубоком осећању људској јединства и заједничкој људској достојанства и величине, није могуће схваћити чудо и божанственост целине људској. (New Britain, 26. јул 1933; Rutherford, 1987: 310)

Улога човечанства и делова човечанства може се разумети само ако се свет сагледава као целина, а човечанство као једна породица. Иначе, сагледавање човечанства као породице било је предмет једне светске изложбе фотографије (*Породица човека*), неколико година после Митриновићеве смрти, коју је 1955. у Музеју

модерне уметности у Њујорку организовао Едвард Штајхен (1879–1973) – изложба је наредних година кружила по свету, а 1956. године је представљена и у Београду (Павиљон „Цвијета Зузорић”).

Еуџен Харис – Пуебло Индијанци, на изложби Породица човека, 1955.

Белијски Коніо – Ленарџ Нилсон, на изложби Породица човека, 1955.

Митриновић је још 1933. о породици говорио следеће:

Наш свет је историјски постојао један свет. Ми откривамо да је наш свет заједничко људско домаћинство и да ми представљамо истински једну врсту. Наше краљевство постоје заједничко добро (commonwealth) и породица; република и заједнички ослонац. Организација и поштенa расподела су неопходни за наше духовно добро и материјални опстанак. Стога патријархат мора нестати. Стога морамо престати да обожавamo оно што је било привремено и инструментално: суверенитет и племенски духови (tribal spirits). (New Britain, 26. јул 1933; Rutherford, 1987: 314)

Свету који се суочава с растућим јазом између богатих и сиромашних и еколошком кризом, ови ставови могу много користити.

3) Митриновићеве идеје о заједничкој одговорности за свет остаће актуелне до наших дана. Како ћемо видети, ти ставови (с варијацијама) биће поновљени и шездесет година касније, у платформи Начела светске етике, коју је усвојио Парламент религија света, у Чикагу 1993.

Изводи из Начела светске етике (1993):

Стошине милиона људи на планети све више трпе због незапослености, сиромаштва, глади и распада породица. Оне нестaje надрајни мир међу нацијама. Постоје неједнкости између полова и генерација. Деца умиру, убијају и бивају убијена. Афере због корупције у полицији и привреди појађају све већи број држава.

У нашим је градовима све теже мирно живети због социјалних, расних и етничких сукоба, злоупотребе дрога, организованог криминала, па и анархије. Суседи често живе у страху једни од других. Насиља се безобзирна љачка наше планете. Прети нам слом екосистема. [...]

– Сви смо одговорни за бољи светски поредак.

– Айсолушно је нужно да се заузимамо за људска права, слободу, правду, мир и очување Земље.

– Наше различите религијске и културне традиције не смеју нас спречити да се заједно суопштављамо свим облицима нечовечности и да се залажемо за већу човечност.

– Начела, која истиче ова Светска етика, могу прихватити све особе с етичким уверењима, без обзира јесу ли та уверења ушмељена на религији или нису.

[...]

На темељу личних животињских искушава и мучне историје наше планете научили смо:

– да се само законима, пројисима и договорима не може створити па ни намећући бољи светски поредак;

– да остварење мира и правде, као и очување Земље, зависи од увида људи и њихове спремнои да праведно делују;

– да залагање за правду и слободу претпоставља свест о одговорности и дужностима и да се зашто треба обратити и људском уму и људском срцу;

– да се права без етике не могу трајно одржати и да зашто неће бити боље светској поретка без светске етике. (The Declaration of a Global Ethic, 1993: 17–20)

Критика колонијализма

У тексту писаном 1920. видимо и то да би се Митриновић могао сматрати једним од зачетника постколонијалних студија, које су данас важна академска дисциплина, односно оријентација, на многим западним универзитетима.

Организован евројски дух не постоји; Евроја као културни и, схватљиво, као аријски ентитет, још није створена. Следи да су односи Евроје са црном, као и жутом расом, били првобитно инстинктивни – другим речима, нису били специфично евројски; јер, бити инстинктиван и неинтелигентан значи суштински бити неевројски. Ошуда се односи Евроје с Етиопијом до сада скоро нису моли разликовати од односа инстинктивної карактера било које моћније расе према њених мање моћних суседа: погрешност је изражена ради ексклузивних интереса „супериорне” расе уместо усвојављања функционалне хијерархије вредности.

Речју, постојеће је било „задесна” судбина црне расе кад год и где год је она долазила у додир с још увек инстинктивним белима. Самододљивом Евројанину незамисливо је какви су злочини почињени од стране Евроје над црном расом. Све у свему, од открића Африке око сто милиона црнаца је поробљено или убијено ради наводних интереса Евроје. Да не помињемо пример Америке. Иначе, овој часа је у припреми прикривено озакоњење које треба да регулише присилан рад црнаца практично широм целе „колонијалне” Африке. Изгледа, заиста, као да је владајућа сврха Евроје да подели црну расу и управља њоме искључиво за добро Евроје.

Да је ова „дрскост империјалној обукама”, како тврдимо, инстинктивна, а не интелигентна, види се и по прошестима који су се прошли тога јавили међу најбољим духовима Евроје – нека буде речено, из истинској аријевства. Да то не може довести усети, будући да је природно природи човека, биће убрзо потврђено. Међутим, у одсуству Евројској сенаца или Белој савеса – назовимо га како хоћемо – инстинктивна политика ће се наставити са свом лукавошћу инстинктивне природе. Али, проблем је, како ће се видети, нерешив на плану инстинкта. Само га Евројски разум може решити. (The New Age, 21. 10. 1920)

Треба имати у виду да је то гледиште изнето у Великој Британији, која је у то време била најмоћнија колонијална сила, која је имала колоније и у Африци и у Азији. У коментарима из двадесетих година Митриновић је много пажње посветио и Далеком истоку.

Историја евројских односа са Далеким истоком била је, донедавно, скоро неирекнута прича о шиканирању, похлепи и зловољи; изгледа као да је политика коју је Евроја хтела да спровођи у Јапану и Кини била обликована по политици коју је Шпанија водила у Мексику и Перуу. Јапан се, међутим, показао мање подложен заштирању него бела раса Инка. Насупрот томе, од открићке средине прошлог века, Јапан је огромним напором воље намерно обучао себе не само да се одупре прилици беле расе него, ако знаци не обманују, да осбори супремацију белаца и [...] окрене ствари у своју корист. (The New Age, 30. 9. 1920)

Наука о целини

После смрти Гедиса (1932), наредних двадесетак година председник групе Нова Евроја био је Фредерик Соди (1877–1956), енглески хемичар, који је 1921. добио Нобелову награду за радове из нуклеарне физике и теорију радиоактивних изотопа. Он је – као и Митриновић – био критичан према економском систему који није укључивао напредак науке и технологије у општу добробит, него су наука и технологија почеле да диктирају вредности и стил живота.

Митриновић уочава нов значај и задатке науке, у вези са следећим идејама:

– у духу холистичких схватања, која ће доћи до ширег изражаја тек од седамдесетих година наовамо, што ће неки назвати збирним именом *earth system science* (наука о земљи, или систему земље) – то је збирни назив за науке као што су астрономија, геологија, биологија, екологија, антропологија, схваћене као јединствен комплекс наука које имају исти (екоцентрични) циљ – очување живота и његове разноликости на земљи – и баве се истим предметом из различитих углова, следећи се различитим методама;

– као откривање наука природе (интелигенције природе);

– као откривање духа Господњег у духу Човека (у овом последњем видимо Митриновићево тражење медијације и синтезе астрономско-евољуционих и хришћанских схватања).

Наведене идеје Митриновић развија у својим текстовима (из 1920. и 1933), а овде наводимо два цитата:

Уколико империјализам Науке и диктатура Технологије не буду сузбијени и доведени у орданску и хуману функцију, будућности човечанства биће очајна... (New Britain, 7. јун 1933)

Спознаја Целине је неопходна. Но, та спознаја Целине, њених принципа и система не може се разврстати као једна од засебних функционалних наука... (New Britain, 26. јул 1933)

Одрживи развој – екологија

Из холистичког угла (јединственог човечанства с његовим обједињеним моћима поимања), Митриновић види не само улогу науке него и политичког ума и воље – као сагледавање одговорности свих за судбину света; у одсуству тога све ће бити препуштено пукој сили, или праву јачега, а горући проблеми човечанства (пре свега они који се тичу животне средине) биће препуштени слепој судбини. Еколошки проблеми су изричито освешћени у објави из 1931.

Одређени проблеми, као што су популациони, регионално и расно осипање, расипање или злоупотреба природних и хуманих ресурса и тензије, не смеју се више преустићи слепој судбини. Дошло је време кад људска раса не само може, него и мора да преузме интелигентну контролу над властитошћом судбином. Таква контрола подразумева, досад нечувену, сарадњу културних радника из различитих ресурса. (Mitrinović, 1931)

Исток – Запад

Митриновић је у склопу разматрања целовитости света, говорио и о усклађивању односа Истока и Запада.

Може се рећи да ће Кина остварити колико и људска раса, а из њеног мира родиће се акције од огромне важности за будућности човечанства. (The New Age, 9. децембар 1920)

Јајан може бити чинилац повезивања Зајага с Истхоком, јер је Јајан начело Зајага у хемисфери Истхока, њејова базична иншјуиција је све-људска (pan-human). (*The New Britain*, 12. јул 1933)

Без љубави љрема свешју и одјоворној и дубокој осећања за јединство човечанства и заједничко људско достјојанство и величину, није мојуће јојмијш чудесностј и божанственостј целине човечанства. (*The New Britain*, 26. јул 1933)

Расизам, колонијализам и људска права

Митриновић на више места (рецимо, *The New Age*, 9. септембар 1920) истиче да се проблем раса и нација не може разумети, нити му се може прићи на прави начин, све док се они посматрају као одвојени ентитети. Прави начин је да се схвате као делови једног, целовитог, људског (човечанског) организма. Само у односу на целину могу се разумети њихове функције и место у свету. Митриновић је те идеје развио током сарадње у часопису *The New Age*, када је истицао да се међународни проблеми не могу решавати прибегавањем сили, него приступањем свету као целовитом организму.

У текстовима писаним 1920. видимо да је Митриновић био један од великих критичара колонијализма и евроцентризма и да је та гледишта изрицао у Британији, која је у то време била најмоћнија колонијална сила и имала колоније и у Африци и у Азији. При томе, видимо да његова критика захвата и преко самог колонијализма, тј. у расизам који ће се одржавати током двадесетог века, а на одређен начин бити присутан и у двадесет првом – од експлоатације радне снаге, до трговине људима.

У платформи групе *Нова Евроја* („Интеграција Европе“) такође се могу наћи далековиде сугестије о колонијализму:

За Енјлеску је чистјо колонијална јолишјика бескорисна као алшернашјива Евројској алијанси. [...] Ако буде следила свој истјински иншјерес [...] Енјлеска мора [...] јпреузети одјоворностј да води на јушју ка федерацији држава Евроје. (Mitrinović, 1931)

Рат и мир – заједнички усуд

Навешћемо једну оцену из платформе групе *Нова Евроја*, која има универзалну важност – тј. може се једнако применити и на историју Европе и на историју њених региона, као што је Балкан, а то је однос рата и мира:

Колико јод да је сам Рајш био рђав [овде се мисли на Први светски рат и на претходне европске ратове – Д. П.], шјолико је био рђав и мир који му је следјо. Јер, шјај мир је био љубоморно јпрекрајање јраница и моћи. Он није исцелјивао ране, нишји смиривао нејријашеље. А јодине које су следјиле – ујркос мнојом коншјрукшјивном најору – биле су најшјамније које је коншјиненшј јознавао [то затамњење се делом односи и на велику економску кризу 1929–1930 – Д. П.].

У прогласу групе *Нова Европа* (из 1931) говори се и о данас актуелним проблемима презадужености и наоружавања:

Заморно, болно време ишчекивања да оно нејодношљиво прође – то је прича о поратним годинама; то је време све веће задужености и друштвеној расула. Наоружавање је веће и смртоносније него икад раније. Станје људи је све несигурније: криминал, самоубиства и лудило се увећавају. Ниједна европска нација више нема политику у коју би могла да верује, него само одбрамбене схеме да себе сачува од суседа и од калашнирофа које прети свима слично, због њихове поделености. Ниједан вођа не заслужује нашу подршку. Ни злато, ни порези, ни наоружавање нас неће сачувати.

Спас Европе кроз уједињење биће Митриновићева идеја водиља од 1914. до смрти, 1953. У својим коментарима из 1920. године, истицао је да протекли рат и његове жртве могу бити искупљени једино ако народи Европе сагледају да је разрешење нараслих проблема у федерацији европских земаља.

По Митриновићевом мишљењу, једино што је могло искупити жртве рата јесте да се Европа коначно уједини и буде надаље лојална миру. Томе ће Митриновић посветити све своје снаге од 1914, а с њим и они окупљени у групи *Нова Европа*, између 1930. и 1953. Али, док је за њега то био подухват који је трајао четрдесет година, за већину њих то је била крађа преокупација (за њега је тај подухват почео 1914, а за њих 1930).

Следећи важан став који издвајамо из прогласа групе *Нова Европа* јесте свест о заједничком усуду, или одређењу, јер је управо та свест била пресудан чинилац у европској интеграцији која ће, као фактички историјски процес, наступити двадесет година касније (тј. од 1950. па надаље), и заузети доминантно место у историји Европе у другој половини двадесетог века.

Код европских нација [...] сада се рађа свест о заједничком усуду (predicament). Оне почињу да схватају да је у рушевинама њиховој најкрвавијој ривалства куцнуо час после кога, ако не могу да живе заједно, заједно ће се још више суновратиши.

Ипак, развој догађаја од доласка нациста на власт до избијања Другог светског рата показао је да ће ова друга опција (тј. заједнички суноврат) у то време однети превагу.

А против тог суноврата (тј. опасности избијања Другог светског рата), Митриновић је упозоравао више пута између 1933. и 1935. године, па се и у томе показало да је његово предвиђање било веома важно.

Наиме, Хитлер и нацисти су ступили на власт 30. јануара 1933, а у јулу исте године, у текстовима у недељнику *New Britain*, Митриновић упозорава:

Западна цивилизација ће разорити себе и довести цело човечанство до очајне калашнирофе [...] ако њено вођство, њен сенат [...] иј. ако [...] врхунски одговорне особе и институције, које чине вођство и иницијативе [...] не помисле и не одрекну се својој оносној незнања. (New Britain, 5. јул 1933)

Немачка ће зајрћи Израел, Европу и Немачку у свом силовитом и бесном лудилу; Европа ће себе ојадити до смрти кроз шпанско лудило Немачке, а цео Запад ће се шрести из шемеља. (New Britain, 12. јул 1933)

Две године касније, дакле 1935. године, Митриновић говори о „уском острвству [...] изолационистичких патриота”, залажући се да се Британија наоружа и брзо дела заузимајући се за правду и хуманост. Противно, вели он, избиће рат на континенту:

[...] крвојролиће ће бити огромно [...] траћански рајови ће избићи свуда на континенту [...] а бактериолошки источни ветар ће оустошити Британију без обзира на то да ли ће се она изоловати или не. [...] Мојућа победа фашистичке Немачке над осталом Европом изобличиће људски универзум. (The Eleventh Hour, 10. април 1935)

Уједињене нације и Унеско

Може се рећи да су Митриновићеве идеје о заједништву и заједничком усуду на одређени начин биле опредмећене после Другог светског рата, оснивањем Уједињених нација и Унеска.

Уједињене нације су (после неколико припремних окупљања) формиране 24. октобра 1945, кад је ратификована Повеља УН, од стране Савета безбедности и четрдесет шест чланица УН. Први састанак Генералне скупштине са педесет једном државом одржан је у Лондону, јануара 1946. Тада је Генерална скупштина одлучила да Њујорк буде седиште УН, а зграда у којој су данас УН у Њујорку, завршена је 1952.

Прва општа конференција Унеска одржана је на Сорбони, у Паризу, од 20. новембра до 10. децембра 1946. Од тада је седиште Унеска у Паризу. Унеско је агенција УН, чији је циљ међународна сарадња путем образовања, науке и културе, с циљем да се подстакне солидарност човечанства и дијалог култура.

Иницијативе аутора

Митриновића и његово духовно наслеђе открио сам посредно, тако што сам најпре читао неке књиге о индијској и кинеској филозофији у Универзитетској библиотеци у Београду, током 1972–1973. После неког времена сам увидео да је већина књига потицала из исте групе, јер су све имале полазну сигнатуру ПБ19. Кад сам библиотекарку запитао шта то значи, рекла ми је да књиге с том ознаком потичу из колекције књига које је покојни Димитрије Митриновић завештао Библиотеци, а да о њему могу више да сазнам у документима која се тамо чувају. Тако сам сазнао мноштво занимљивих података о Митриновићу и делом упознао неке његове идеје.

Око десет година касније сам следио интеркултурализам Митриновића, кад сам учествовао у покретању, а потом био и главни уредник часописа *Културе Истока*, који је излазио у периоду 1984–1992. Часопис је угашен под притиском међународних санкција и распада Југославије, због чега су многи издавачи у Србији пропали, укључујући и „Дечје новине” које су биле издавач *Култура Истока*.

Такође, инспирисан Митриновићем и његовим идејама о заједничком усуду, у новембру 1993, у Београду, у Дому културе Студентски град, организовао сам међународни скуп „Верска толеранција и улога религија на Балкану”, а тиме смо обележили и стогодишњицу *Свејској њарламенџа религија*, који је одржан 1893. у Чикагу. Учесници из Србије били су представници православља, католичанства, протестантства и ислама, а такође и теозофије и будизма. Страни учесници нису могли да дођу због санкција, па су послали прилоге. У пролеће 1994. у часопису *Култура* објављени су сви текстови као тематски зборник.

У сусрет педесетогодишњици Митриновићеве смрти (1953–2003), у априлу 2002. године, Комисији за споменике, називе улица и тргова Скупштине града Београда упутио сам детаљно образложен предлог за подизање споменика (спомен-обележја) Димитрију Митриновићу. У предлогу су наведени и могући спонзори, тако да то не би изискивало трошење средстава из градског буџета. Међутим, до данас нисам добио никакав одговор на тај предлог.

Инспирисан Митриновићевим идејама о Европи, између 2003. и 2011. године, успоставио сам и одржавао изборни предмет „Европска култура – прошлост, садашњост, будућност” на постдипломских студијама при Универзитету уметности у Београду. Моја скрипта и предавања била су на енглеском, пошто су студије похађали и студенти из Србије, и из иностранства. Циљ је био да се новим генерацијама пренесе богато наслеђе европске културе, као и њена сложена културна историја, тако да и они могу да јој допринесу, делајући локално, а мислећи глобално. Године 2011. добио сам отказ, због година.

ИЗВОРИ:

- Graham, S. (1964). *Part of the Wonderful Scene*. London: Collins.
- Van Hengel, G. (2020). *Vidovnjaci*. Beograd: Clio.
- Mairet, P. (1981). *Autobiographical and Other Papers*. Manchester: Carcanet.
- Mitrinović, D. (1914). “Announcement for Aryan Europe”. *International Yearbook for Culture Politics*, Spring.
- Mitrinović, D. (1931). “Integration of Europe – The way to reconstitute the States of Europe as an organic society in a New World Order (Disarmament – federation – communal credit)”. *Proclamation of the New Europe Group*. London (<http://afrodita.rcub.bg.ac.rs/~dpajin/dm/tekstovi/platforma.html>).
- Mitrinović, D. (1991). „*Arijska Evropa – Međunarodni godišnjak za kulturnu politiku, nacrt prvog proglaša*”. *Sabrana djela 2*. Sarajevo: Svjetlost, 196–202. (<http://afrodita.rcub.bg.ac.rs/~dpajin/dm/tekstovi/arijska-evropa.html>).
- Пајин, Д. (2016). *За свечовечанску заједницу – Димитрије Митриновић (1878–1953)*. Београд: Пешић и синови (https://www.academia.edu/30806551/Dusan_Pajin_Za_svecovecansku_zajednicu_Dimitrije_Mitrinovic_1887_1953_).
- Rigby, A. (2006). *D. Mitrinovic – a biography*. York: William Sessions Limited.
- Rutherford, H. C. (1987). *Certainly, Future – Selected Writings by Dimitrije Mitrinovic*. New York: East European Monographs.
- The Declaration of a Global Ethic*. (1993). [U okviru temata „Verska tolerancija”. *Kultura*. 9–92, Beograd Zavod za proučavanje kulturnog razvitka., 15–31.
- The New Age* (http://dl.lib.brown.edu/mjp/render.php?view=mjp_object&id=1158589415603817).
- Principles and aims of the New Atlantis Foundation*. (1981). Ditchling: The New Atlantis Foundation.
- The New Europe Group and New Britain Movement: Collected Publications 1932–1957*. (1997). (V. MacDermot, ed.). New Atlantis Foundation in association with J. B. Priestley Library, University of Bradford.